

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ 5.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDAKİ ETKİNLİKLER HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKPINAR
KTÜ, Fatih Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, TRABZON
makpinar66@yahoo.com

Özet

Ülkemizdeki çoğu sınıflarda öğretmen planları ve okuma etkinlikleri ders kitaplarına dayalı olduğu için, bunların öğretim programına uygun hazırlanması önemlidir. Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, Milli Eğitim bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklerin öğrenci merkezli eğitime uygunluğuna yönelik görüşlerini araştırmaktır. Çalışmaya, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 70 4.sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayı gönüllü olarak katılmıştır. Örnekleme, 8 hafta boyunca ders kitaplarının analizinde kullanılan yöntem ve yaklaşımlar hakkında eğitilmiştir. Öğretmen adaylarının ders kitabındaki etkinliklere yönelik görüşlerini araştırmak için nitel bir araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Verileri toplamak için araştırmacı tarafından 6 açık uçlu sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar, öğretmen adaylarının ders kitabındaki etkinlikleri; bazı açılardan yeterli bulduğu, bazı açılardan ise yetersiz bulunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitabı, Öğrenci Merkezli Eğitim, Sosyal Bilgiler

THE PERCEPTION OF SOCIAL STUDIES STUDENT TEACHERS ABOUT ACTIVITIES IN 5TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOK

Abstract

In our country, teaching programs, textbooks, teachers' guides and students' workbooks for all courses in middle schools have been prepared by the Ministry of Education **Head Council of Education and Morality**. The preparation of textbooks according to curriculum is important because teachers' planning and reading activities in most classes was based on the content of the textbooks. The purpose of the present study is to investigate the perception of social studies student teachers about 5th grade social studies textbook developed by the Ministry of Education. 70 social studies student teachers in the final year at Karadeniz Technical University of Fatih Faculty of Education were voluntarily participated in the present study. The sample has been trained about the methods and approaches used in analyzing the textbooks for 8 weeks. A qualitative research approach was used in the study to investigate student teachers' perception about the textbook. A questionnaire consisting of 6 open-ended questions was developed by the author to collect data. The results from the questionnaire indicate that student teachers find that while activities in the textbook are sufficient in some ways, they are insufficient in some ways.

Key words: Textbook, Students-Centered Education, Social Sciences

GİRİŞ

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi, kalıcı olması, öğrencinin güdülenmesi için öğretim materyallerine ihtiyaç duyulmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002; Ünlüer ve Yaşar, 2012). Öğretim sürecinde kullanılan materyaller çok çeşitli olmakla birlikte öğrenci ve öğretmen tarafından en yaygın ve ortak kullanılan ders kitaplarıdır (Ulu Kalın ve Topkaya, 2009). Kuşkusuz, ders kitaplarının hazırlanmasında her bir boyutun (programa uygunluğu, dil ve anlatım özellikleri, görsel düzen ve ölçme değerlendirme) ayrı bir önemi vardır (Küçükahmet, 2003). Ders kitapları, MEB tarafından hazırlanan ders kitapları hazırlama yönetmeliğinde

belirtilen kriterlere göre hazırlanmış olsa da öğretim materyallerinden istenilen düzeyde faydalanabilmek için onu kullananların belli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Akdeniz, vd., 2011). Bu itibarla 1996 yılında başlatılan eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması sürecinde öğretim programları da yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile eğitim fakültelerinin tüm programlarına 'Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi' dersi konulmuştur. 2007 yılına kadar tüm programlarda yürütülen bu ders birçok programda kaldırılmasına rağmen Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında 'Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri' adıyla devam etmektedir. Dersin amacı, YÖK paket programında 'Öğretmen adaylarına konu alanında MEB tarafından onaylanmış ders kitaplarını tanıtmak, Sosyal Bilgiler öğretim programlarını eleştirel bir bakış açısı ile incelemek, sosyal bilgiler derslerinde kullanılan ders ve çalışma kitaplarının ilgili öğrencilerin öğrenme özelliklerine uygunluğunu incelemek" 2007'den itibaren ise " Sosyal Bilgiler alanında yazılmış öğretmen ve öğrenci çalışma kitaplarının incelenmesi" şeklinde belirtilmiştir (KTÜ Ders Bilgi Paketi, 2013). Böylece öğretmen adaylarının öğretmenlik sürecinde kullanacakları en temel materyal hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca ders kitapları öğretmenlerin derslerde birçok etkinliği planlama ve yürütme sürecine katkı sağlamaktadır. Öğretmenlerimizin önemli bir bölümü öğretim programlarını incelemeyip ders kitaplarını öğretim programları yerine koymaktadır (Önal ve Kaya, 2006) Bu durum ders kitaplarının önemini daha da artırmaktadır.

Son yıllarda yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı birçok ülkede olduğu gibi bizim ülkemizde de 2005 yılından itibaren ilköğretim programlarına entegre edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programı da bu yaklaşıma göre düzenlenmiş olup ders kitapları da bu anlayışa uygun olarak hazırlanmıştır (Ocak ve Yurtseven, 2009). Yeni program anlayışı öğrenci merkezli aktif öğrenmeyi getirmiştir. Aktif öğrenmede öğrenci etkin olduğundan işlerin çoğunu yapar, problemin çözümüne yönelik çözüm önerileri oluşturur, tartışır ve olası çözümler üretir. Böylece öğrencilerin kendi öğrenmeleri hakkında söz sahibi olmalarına olanak sağlanmış olur. Bu durum öğrencileri olumlu yönde motive etmektedir (De Charmes, 1985; Aladağ ve Şahinkaya, 2013). Bunların gerçekleşmesi için öğretmen, öğrenci, öğrenme ortamı ve öğretim materyallerinin öğrenci merkezli aktif öğrenmeye hizmet etmesi gerekir (Kalem ve Fer, 2003). Bu nedenle öğretim materyalleri arasında en önemli yere sahip olan ders ve çalışma kitapları bu yaklaşımı en iyi yansıtabilecek şekilde hazırlanmalıdır.

Ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik olan yazında birçok çalışma bulunmaktadır. Alan yazında yapılan çalışmalara bakıldığında, çalışmaların daha çok öğretmen görüşleri (Kabapınar, 2005; Özdemir, vd., 2009; Kabapınar ve Ataman, 2010; Kabapınar, 2010; Nalçacı, 2011) ve öğrenci görüşleri (Ulu Kalın, ve Topkaya, 2009; Kibar Bak, 2010; Akdeniz, vd., 2011; Kaya ve Güven, 2012) ekseninde yoğunlaşmış olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının ders kitaplarına yönelik düşüncelerini esas alan çalışmalara pek rastlanmamaktadır. Hiç şüphesiz ki öğretmen ve öğrenci görüşleri kadar öğretmen adaylarının da ders kitaplarına yönelik düşünceleri önem taşımaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlikler hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma öğretmen adaylarının 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına yönelik görüşlerini betimleme amacı taşımaktadır. Mevcut bir durumu var olduğu gibi açıklamada kullanılan yöntem "tarama veya betimsel yaklaşım" olarak belirtilmektedir (Karasar, 2006). Bu nedenle araştırma yöntemi olarak betimsel (survey) tarama tercih edilmiştir. Öncelikle araştırmaya temel oluşturacak bir kuramsal çerçeve oluşturulmuş, ardından esnek bir çalışma deseni ortaya konulmuş ve sonunda çalışma tutarlı ve anlamlı bir şekilde sunulmuştur.

Örneklem ve Veri Toplama Aracı

Araştırmanın katılımcılarını, KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü 4.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında öğrenim gören 70 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

" Sosyal bilgiler ders kitabı araştırmaları" dersi kapsamında araştırmanın katılımcılarına 8 hafta süre ile haftada 4 ders saat sürecinde; ders kitabının öğretim programında uygunluğu, ders kitabının bilimsel içerik özellikleri, dil ve anlatım, görsel düzen, hazırlık ve değerlendirme çalışmaları açısından nasıl incelenecekleri yönünden teorik dersler verilmiştir. Bu inceleme sürecinde temel kriter, MEB'in ders kitapları yönetmeliği olmuştur. Bu sürecin sonucunda öğretmen adaylarından edindikleri bilgi ve beceriler ışığında MEB yayını olan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler

ders kitabını incelemeleri istenmiştir. Bu kapsamda 6 açık uçlu sorudan oluşan bir anket kullanılmıştır. Anketteki sorular, ders kitabının, yeni öğretim programının ön gördüğü öğrenci merkezli öğretime uygunluğunu sorgulamaya yönelik olarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anketin geçerliliğini artırmak için üç alan uzmanının görüşü alınarak anket sorularına son şekli verilmiştir. Anketten elde edilen sonuçlar, ortak ifadeler dikkate alınarak tablolaştırılmıştır. Ayrıca tablolar, öğretmen adaylarının anket sorularına verdikleri cevaplardan yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Öğretmen adaylarının 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğrenci merkezli aktif öğretim için ne ölçüde uygun olduğuna yönelik görüşleri ve veriler ışığında yorumlar bu bölümde verilmiştir. Aşağıda her bir açık uçlu anket sorusundan edinilen bulgular tablolar şeklinde verilmiş olup, tabloları tamamlamaya yönelik birebir öğretmen aday görüşleriyle desteklenmiş ve tartışılmıştır.

Ders Kitabının Öğrenci Merkezli Eğitime Uygun Olup Olmadığına Yönelik Öğretmen Adayı Görüşlerine Yönelik Bulgular;

Tablo 1; N; 70

Yargılar/Üniteler	1	2	3	4	5	6	7	8
Uygun hazırlanmış	21*	28	56	49	28	56	56	42
Kısmen uygun hazırlanmış	-	28	7	7	14	14	14	7
Uygun hazırlanmamış	49	14	7	14	28	-	-	21

- Görüş bildiren öğretmen adayı sayısını göstermektedir. Ö; Öğretmen Adayı

İncelenen ders kitabının her bir ünitesinin öğrenci merkezli eğitime uygun olup olmadığına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri tablo 1 de gösterilmiştir. Her bir üniteye yönelik 'uygun, kısmen uygun ve uygun değil' temalarına yönelik öğretmen adaylarının ifadelerinde seçilen görüşler aşağıda verilmiştir. "Ünitelerinin öğrenci merkezli eğitime uygun olduğunu ifade eden öğretmenler gerekçelerinde; yönerge ve etkinlik soruları öğrenciyi merkeze alıyor, görsellerle desteklenmiş, öğrenciler bu soruları öğretmen desteği olmadan cevaplandırabilir, ayrıca ünitelerin çoğunda gündelik yaşantıyla bağlantı kurabilecek bir şekilde etkinliklere yer verildiği, öğrencileri düşünmeye sevk eden sorular var kavramlar konu başlarında verilmiştir; buluş ve araştırma inceleme stratejisi birçok ünite de kullanılmıştır". Bu konuda Ö 35. 1 üniteye vurgu yaparak. ".....çünkü hemen hemen bütün sayfalarda öğrencilerin düşüncelerini harekete geçirecek sorularla konular desteklenmiş, konuların başlarında o konuda önemli olan kavramlar verilmiş, öğrencilerin hazır bulunuşlukları dikkate alınmış, görsellerle desteklenmiş...." şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Ünitelerin öğrenci merkezli eğitime kısmen uygun olduğunu belirten öğretmen adayları gerekçelerinde; Öğrencileri araştırmaya sev edecek projeler yeterince yer olmamış, kitaba bağlı kalınırsa aktif öğrenme olmaz, etkinlikler yetersiz, bilgiler öğrenciye hazır sunulmuş, bilgiler tablolarla verilmiş, soru ve konular yoğun bu durum öğretmeni aktif olmaya zorluyor. Değerlendirme soruları yeterli değil şeklinde" ortak yargılara yer verilmiştir. Ünitelerin aktif öğretime kısmen uygun hazırlanmış diyen öğretmen adaylarından Ö 41 " ... Ders kitabının tam olarak öğrenci merkezli eğitime uygun olduğunu düşünmüyorum çünkü ders kitabının içinde öğrenciyi aktif hale getirecek etkinlikler yok. Daha çok yoğun bir anlatım var. Her konunun sonunda birkaç açık ucu soru sorularak öğrencileri aktifleştirmek istenmiş bence bu yeterli değildir. Konu sonunda kavram haritası, grafik etkinlikleri yer olsa ayrıca çağdaş değerlendirme etkinliklerine yer verilse iyi olur" şeklinde görüş belirtmiştir. Ünitelerin öğrenci merkezli eğitime uygun olmadığını belirten öğretmen adaylarının ortak yarıları ise; "Öğrencileri aktif kılacak yeterli etkinlik yok, performans ödevleri hayatın içinden değil, bilgiler birçok ünite de öğrenciye hazır sunulmuş, sunuş stratejisi kullanılmış (özellikle 1. ünite), düz anlatım var, ünitelerde yoğun bilgi var" şeklinde görüş belirtmişlerdir. Ders kitabının öğrenci merkezli eğitime uygun olmadığını düşünen Ö 45 " Bence öğrenci merkezli eğitime uygun değildir. Kitapta gerekli bilgiler verilmiş. Etkinlikler hazır

olarak verilmiş. Öğrenciler sadece verilen etkinlikleri tamamlayacak. Bunun yerine yapılması istenilen etkinlikler sadece başlığı verilse, etkinlikleri öğrenciler hazırlasa daha etkili olur. Bilgilerin net verilmesi yerine performans ödevleriyle öğrenciler bilgilere ulaşsa daha iyi olur. ..." şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Ders kitabının öğrenci merkezli eğitime uygun olan ünitelerde öğretmen adaları özellikle konuların düşünmeye yönelik sorularla desteklendiğini, konu başlarında önemli kavramların belirtildiğini ve anlatımların uygun görsellerle desteklendiğine dikkat çekmektedir. Bu bilgiler ışığında Tablo 1'e baktığımızda 1, 2, ve 5. ünitenin öğrenci merkezli aktif öğrenimi gerçekleştirecek düzeyde olmadığı, 3, 4, 6, 7. ve 8. ünitelerin ise öğrenci merkezli eğitim için yeterli görüldüğü anlaşılmaktadır. Özellikle öğrencileri düşünmeye sevk edecek, onların meraklarını artıracak soruların yer alması önemlidir. Çünkü uygun sorular öğrenciyi zihinsel olarak aktifleştirir ve aktif öğrenmeyi ve aktif düşünmeyi teşvik eder. Açıkgöz (2003) ve Kaya ve Güven (2012) yapıları çalışmalarda etkinliklerin uygulanması sırasında yapılandırmacı yöntemlerin sınırlı kaldığı belirtilmektedir. Çalışmamızın verileriyle paralel bulgular bu çalışmada görülmektedir. Bu ünitelerin yeniden ele alınarak öğrenci merkezli eğitime uygun hale getirilmesi gerekir.

İncelediğiniz Etkinliklerin Uygulama Sürecinde İşin Çoğunluğunun Öğrencilerin Yapmasına Uygun Olup Olmadığına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Yönelik Bulgular;

Tablo 2; , N;70

Yargılar/Üniteler	1	2	3	4	5	6	7	8
Uygun dur	28 *	28	35	63	7	56	56	49
Kısmen uygundur	28	14	28	7	14	14	-	7
Uygun değildir	14	28	7	-	49	-	14	14

*Görüş bildiren öğretmen adayı sayısını göstermektedir.

Etkinliklerin uygulama sürecinde daha çok öğrencilerin yapmasına uygun olduğunu ifade eden öğretmen adayları gerekçelerinde; öğrencilerin seviyesine uygun olduğunu hazırlanmış, etkinlikler öğrenci seviyesine uygun. Öğrenci yaşantısına göre etkinlikler hazırlanmış, düşünme becerilerine uygun hazırlanmış sorular öğrencileri yönlendirici özellikte şeklinde görüşler belirtmişlerdir.

Ö 32 " Hazırlık çalışmaları, değerlendirme soruları, haydi düşünelim bölümündeki sorular göz önüne alındığında öğrenci uygulama sürecinde daha çok faaliyet gerçekleştirmektedir. Çünkü bu soru ve etkinlikler öğrencileri araştırmaya sevk etmektedir....." diye görüşlerini ifade etmiştir. Öğrencilerin etkinlikleri yapma sürecinde daha çok aktif olacağını kesmen uygun olduğunu belirten öğretmen adayları gerekçelerini; öğrenci seviyeleri dikkate alınmamış, bazı soru ve etkinlikler çok uzun tutulmuş, etkinlikler velilerce yapılmaya daha uygun, öğretmenlerin rehberliğine ihtiyaç var, bazı ünitelerde bilgi hazır verildiğinden öğrenciyi pasifleştirmiş. Bu yönde görüş bildiren Ö 75 " Genellikle beşinci sınıf seviyesinin üzerinde etkinlikler hazırlanmış. Bazı sayfalarda sorular uzun tutulmuş. Bu da öğrencinin algılamasını zorlaştırmıştır. Durum böyle olunca etkinliklerden kaçan öğrenci etkinliği ailesine yaptırıyor. Staj yaptığım okulda ödevleri öğretmenin yeterince incelememesi öğrencilerin etkinlikleri başkalarına yaptırmasına etkili olduğunu gördüm" şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Etkinliklerin uygulama sürecinde işin çoğunluğunu öğrencinin yapmasına uygun olmadığını belirten öğretmen adayları gerekçelerinin de ortak düşünceler olarak şunları belirtmişlerdir, Kitaptaki etkinlikler öğrenci seviyesine uygun değil, etkinlikler sıkıcı eğlenceden uzak, internete fazla yönlendirme var. Bu durum internet bağımlılığını artıracak, günlük yaşantıyla ilişkilendirilmesi zor etkinlikler var şeklindedir. Ö 41 ise " özellikle 5. Ünite de yoğun bilgi verilmiş sonunda birkaç tane açık uçlu soru var. İşin çoğunluğuna öğrenci yapması için bir problem durumu verilip öğrencinin bu durumu çözüme kavuşturması tarzın da bir şeyler olmalı, kitapta yoğun bilgi var bu durum öğretmenin bilgileri kendisinin sunmasına zorluyor...." şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Tablo 2'e baktığımızda 5. Ünitenin öğrencilerin etkinlikleri kendi başlarına yapabilmelerine olanaklı olmadığını görüyoruz.

1. 2. ve 3. ünite'ye yönelik kısmen uygun ve uygun değildir görüşlerinin toplamı olumlu görüş bildirenlerin oranından çok daha fazladır. Bu nedenle 1, 2, 3. ve 5. ünitelerin öğrencilerin daha çok aktif olarak etkinlikleri yapmasına uygun olmadığı söylenebilir. Çünkü aktif öğrenimde öğrenci aktif olduğundan işlerin çoğunu öğrenci yapar. Kalem ve Fer (2003) yaptıkları çalışmada; Bilmek yeterli değildir, uygulamak gerekir, bilgi eylem ile hayat bulur ve gelişir. Öğrenciler aktif olduklarında zihinlerini ve birikimlerini kullanırlar. Öğrendiklerini uygulamaya yönelirler şeklindeki yorumlarıyla öğrencinin aktif olmasına vurgu yapmışlardır.

Üniteler yeniden ele alınarak eksikliklerin giderilmesi aktif öğrenimin daha verimli yürütülmesi için gerekli görünmektedir.

Ders Kitabı Etkinlikleri Öğrencilerin Problem Çözme Ve Uygulama Becerilerini Ne Düzeyde Etkilediğine Dair Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Yönelik Bulgular;

Tablo; 3, N;70

Yargılar/Üniteler	1	2	3	4	5	6	7	8
Problem çözme Ve uygulama becerileri Olumlu etkiler	28*	49	56	42	42	63	42	14
Kısmen olumlu Etkiler	7	14	7	14	7	7	-	7
Olumlu etkilemez	35	7	7	14	21	-	28	49

*Görüş bildiren öğretmen adayı sayısını göstermektedir.

Üçüncü soruya 70 öğretmen adayının vermiş olduğu cevaplardan oluşturulan yargılar ve dağılımı Tablo 3'te gösterilmiştir. Problem çözme ve uygulama becerilerini olumlu etkiler diyen öğretmen adayları her ünite için farklı frekansta olumlu görüş belirtmişlerdir. Bununla birlikte olumlu etki ettiğine yönelik gerekçelerde şu ortak görüşler ön plana çıkmıştır. Etkinlikler zihinsel becerilere gerektiriyor problem çözümünde kendi yaşantılarına vurgu yapıyor. Etkinlikler üst düzey problem çözme ve uygulama becerisi gerektiriyor. Gurup çalışmaları yardımlaşma ve dayanışma becerisini geliştirir. Etkinlikler güncel hayatla ilişkili etkinlikler yakından uzağa ilkesine uygun hazırlanmış. Analiz, sentez ve değerlendirme basamakları dikkate alınan üst düzey düşünme becerileri kazandırılmaya çalışılmış....." şeklinde görüşler belirtmişlerdir.

Ö 35 "Öğrencilere bazı sorular çözülmesi gereken problemler şeklin de verilmesi onları düşünmeye sevk etmektedir. Üst düzey düşünme becerileri geliştirilen öğrenciler farklı yöntemlerle problemleri çözme becerini geliştirici niteliktedir...." demektedir. Etkinlikler öğrencilerin problem çözme ve uygulama becerilerini kısmen etkilediğini belirten öğretmen adaylarının ortak görüşleri şu şekildedir; Bu etkinlikler; öğrencileri sıkar ve problemin içine çekemez, etkinlikler öğrenci seviyesinin üzerinde, ezbere dayalı bilgiler verilmiş, üst düzey düşünme becerisi olmadan problem çözülmez şeklindedir. Ö. 14 " Problem çözme yönünden öğrencilerin mesafe alacağı bir gerçektir ama derslerin yoğun olması nedeniyle dersine tam olarak çalışmayan bir öğrenci zorluk yaşayacağını düşünüyorum. Bir de etkinliklerde eğlence yok oyun olmadan derse bu yaştaki çocukların dikkatini çekmek zor olacağından bazı problemlerin çözümlerinde olumlu gelişme olmaya bilir...." Demektedir. Etkinlikler problem çözme ve uygulama becerisine olumlu etkilemez şeklinde görüş bildiren öğretmen adaylarına ortak vurguları ise şöyledir; etkinlikler üst düzey düşünme becerisi gerektiriyor. Kitapta salt bilgiler var, çocuklar bu etkinlikleri günlük yaşantıya uyarlayamaz, kitaptaki sorular genelde bilme ve kavrama basamağı düzeyinde, internet adresleri hazır bilgiye ulaşmayı özendiriyor.... " Ö 41 ise bu konuda şunları belirtmektedir; " Kitaplar öğrencilere bilgi ve kavrama düzeyinde bazen de uygulama düzeyinde bilgiler sunuyor. Problem çözme becerisi için analiz ve sentez düzeyinde bilgi birikimi ister. Bu nedenle öğrenci günlük hayatında karşılaştığı bir problemi bu bilgilerle çözemezler. Bu konuda en büyük görev öğretmene düşmektedir."

Tablo 3'e baktığımızda 1 ve 8. Ünitelerin öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmelerine yönelik hazırlanmadığı harılanmadığını, 6. Ünitenin ise bu konuda en iyi hazırlanmış ünite olduğu anlaşılmaktadır. Oysaki bilgi ve anlayışların aktif olarak kazanılması olan aktif öğrenimde öğrenciler problemi tartışır, hipotezler

oluşturur, farklı bakış açıları geliştirir (Kaya ve Güven 2012) ; (Perkins, 1997,akt Mentin Taş, 2005). Problem çözme ve uygulama becerisine uygun olmayan etkinlikler öğrencinin aktif olması önünde engel oluşturacaktır. Bu durum yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış olan öğretim programının amaçlarına uygun derslerin yürütülmesi ve öğrencilerde oluşmasını arzuladığımız bilgi ve becerilerin oluşmasını zorlaştıracığı açıktır. Ders kitabı yeniden ele alındığında bu veriler ışığında düzenlemeler yapılması faydalı olacaktır.

İncelediğini Ders Kitabı Etkinlikleri Düşünme, Araştırma Soru Sorma Ve Yorumlama Gibi Davranışları Nasıl Etkiler? Sorusuna Yönelik Bulgular;

Tablo; 4, N;70

Yargılar/Üniteler	1	2	3	4	5	6	7	8
Olumlu etkiler	63 *	63	63	63	42	42	42	56
Kısmen olumlu etkiler	7	7	7	7	21	14	28	14
Olumlu etkilemez	-	-	-	-	7	14	-	-

*Görüş bildiren öğretmen adayı sayısını göstermektedir.

Ders kitabı etkinliklerinin düşünme, araştırma, soru sorma gibi davranışların olumlu etkilediğini belirten öğretmen adaylarının görüşlerindeki gerekçeleri şu şekildedir; Etkinliklerde yer alan karikatür, fotoğraf, yorumlamalar olumlu etki oluşturur. Etkinlikler keşfetmeye öğrenciyi yönlendirici hazırlık çalışmaları ve değerlendirme soruları, görsel malzemeler öğrencilerin düşünme araştırma, soru sorma ve araştırma becerisini olumlu yönde etkiler. Ö 34 bu konuda " Kitap öğrenciyi her açıdan aktif hale getirmektedir. İşbirlikçi öğrenme var. Kitaptaki fotoğraflar hazırlık çalışmaları grafikler, haritalar diğer görseller öğrenciyi hep aktif hale getirmektedir. Uyun etkinlikler hem dil ve iletişim becerisini geliştirir hem de düşünme soru sorma, araştırma , yorumlama yetenekleri geliştirir...."demektedir. Etkinliklerin öğrencilerin düşünme, araştırma, soru sorma ve yorumlama becerisini kısmen etkilediğini belirten öğretmen adayları; sorular yeterince düşünmeye sevk etmiyor soruların cevapları kitapta var. Sorular alt düzey düşünme becerinse yönelik yönergelerde tam olarak yol gösterilmiyor. Bazı sorular öğrenci seviyesinin üzerinde şeklinde ortak görüşler belirtmişlerdir. Bu konuda Ö 56 " Kitap yapılandırmacı yaklaşıma uygun hazırlanmaya çalışılmış fakat amacına tam olarak hizmet etmiyor. Öğrencilere soru soruyor, düşündürmek istiyor ama en alt düzeyde, üst öğrenme basamaklarına tam olarak hitap etmiyor. Öğrencilere tam olarak verimli yol göstermiyor. Bu nedenle tam olarak olumlu etkiler olduğunu söyleyemeyiz..." şeklinde görüş belirtmektedir. Bu konuda olumsuz görüş belirtenlerin sayısı üç kişi olduğundan gerekçelerine değinilmemiştir. Gazel ve Erol (2012) ve Keçe ve Meray (2011) tarafından yapılan her iki çalışmada da kazanımların bilgi düzeyinde gerçekleştirilebileceği yönünde çalışmaların bulgularına paralel bulgulara ulaşıldığı görülmektedir.

Tablo 4 incelendiğinde ünitelerin öğrencinin kendi öğrenme sürecinin kendisinin belirlenmesine olanak sağladığı görülmektedir. Olumlu görüş belirten öğretmen adayları ünitelerin işbirlikçi öğrenmeye uygun hazırlandığı belirtilmiştir. İşbirlikli öğrenmenin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme becerileri üzerinde olumlu etkileri vardır. Ayrıca işbirlikli öğrenmede birçok öğrenme yetkilerinin kullanılması öğrenci başarısını artırır (Açıkgöz, 2003).

Ders Kitabının Öğrencilerde İstenilen Kazanımları Gerçekleştirmeye Yönelik Öğretmen Adayı Görüşlerine Yönelik Bulgular;

Tablo; 5, N;70

Yargılar/Üniteler	1	2	3	4	5	6	7	8
Gerçekleştirebilir	56 *	56	56	70	32	49	56	63
Kısmen gerçekleştirilebilir	-	14	7	-	48	21	7	7

Olumlu etkilemez 14 - 7 - - - 7 -

*Görüş bildiren öğretmen adayı sayısını göstermektedir.

Ders kitabının öğrencilerde istenilen kazanımları gerçekleştireceğini belirten öğretmen adayları gerekçelerinde; Her kazanıma yönelik sorular var, kazanımlara uygun örnekler verilmiş, etkinlikler kazanımlara yönelik hazırlanmış, görsel materyaller kazanımlara uygun verilmiş, kazanımlara uygun kavramlara yer verilmiş...” şeklinde ortak görüşler belirtmişlerdir. Ö 35 “ İncelediğimiz ders kitabındaki etkinlikler öğrencilere istenilen kazanımları gerçekleştirebilir, çünkü her kazanıma yönelik farklı konular verilmiş, konuların başında kazanıma uygun kavramlar verilmiş ve öğrenciler hedeflerden haberdar edilmiş, verilen örnekler ve görsellerle etkinlikler desteklenmiş. Değerlendirme soruları da kazanımlara uygun hazırlanmış...” şeklinde görüşleriyle bu durumlara paralel görüşler belirtmiştir. Kazanımların kesmen gerçekleştirilebileceğini belirten öğretmen adaylarının ortak gerekçelerinden şunları ön plana çıkarmaktadır; Bazı kazanımlar konuyla tam olarak örtüşmüyor, bazıları ise alakasız, konular öğrenci seviyesi üzerinde, değerlerin kazandırılmasında etkinlikler yeterli değil. Bazı fotoğraflar kazanımla ilgili değil. Bu yönde görüş belirten öğretmen adaylarından Ö 42 “ Ders kitapları istenilen kazanımları bilme ve kavrama olarak öğrenciye kazandırır. Ama analiz ve sentez düzeyinde öğrenciye kavratmaya yeterli değil, öğretmene çok iş düşüyor...” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Etkinliklerin kazanımlara yönelik olmadığına yönelik görüş bildirenler sadece dört kişi olduğundan değerlendirmeye alınmamıştır. Yapılan başka çalışmalarda da Gazel ve Erol (2012) ve Keçe ve Meray (2011) Kazanımlar genel olarak içerik ve etkinliklerle uyumlu olduğu belirtilmektedir. Bu verilerle çalışmamızın verileri örtüşmektedir.

Tablo 5’e baktığımızda 5. Ünitenin dışında ders kitabının diğer ünitelerde yer alan etkinlikler aracılığıyla kazanımları karşılayacağı şekilde hazırlandığı belirtilmektedir.

Ders Kitabındaki Etkinliklerin Öğrencilerde Farklı Çözüm Yolları Geliştirmesine Katkısına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Yönelik Bulgular;

Tablo; 6, N;70

Yargılar/Üniteler	1	2	3	4	5	6	7	8
Katkı sağlar	21 *	28	28	42	35	35	28	21
Kısmen katkı sağlar	28	-	-	-	7	7	7	-
Katkı sağlamaz	21	42	42	28	35	28	35	49

*Görüş bildiren öğretmen adayı sayısını göstermektedir.

Etkinliklerin öğrencilerde farklı çözüm yolları sağladığını belirten öğretmen adaylarının ortak vurguları şu şekildedir; Kitaptaki çözüm yolundan hareketle farklı problemler çözülebilir. Farklı kaynaklar ve internet siteleri farklı çözümlere öğrenciyi götürebilir. Etkinlikler analiz, sentez gibi üst düzey düşünme becerisi kazandırıyor. Sorular öğrencileri düşünmeye sev ediyor. Kesmen katkı sağladığını belirten öğretmen adaylarının sayısı az olduğundan ayrıca değerlendirilmemiştir. Etkinliklerin kazanımlara uygun olduğu yönünde görüş belirten Ö 67 “ Ders kitaplarında yer alan ünitelerdeki hazırlık soruları, etkinlikler ve değerlendirme soruları kazanımları karşılayacak düzeyde hazırlanmış, öğrenciler etkinliklerde aktif rol alırsalar hedeflenen kazanımlara ulaşılacağı kanaatindeyim” şeklinde düşüncelerini belirtmektedir. Etkinliklerin öğrencilerde farklı çözüm yolları geliştirmesine katkı sağlamadığını belirten öğretmen adayları gerekçelerini şu ortak yargılara vurgu yapmışlardır; Sorular üst düzey olmadığından farklı düşünceler geliştiremezler. Bilme ve kavrama düzeyinde anlatım olduğundan, örnekler yeterli değil, problemler yeterince yaşamın içinden verilmemiş...” Ö 61 “ Problemi çözmek çok ileri bir bilişsel düzey, zihinsel aktivite ister. Etkinliklerdeki bu sorularla bu amaca ulaşamaz. Bu nedenle farklı çözüm yolları geliştirmeye de katkı sağlamaz. Etkinliklerin düşünme yerine ileri bir ezberleme yeteneği geliştireceğini düşünüyorum. Öğretmene bu konuda oldukça fazla görev düştüğü kanaatindeyim” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir.

Tablo 6’ya baktığımızda 4. Ünitenin dışındaki 1.2.3.5.6.7 ve 8. ünitelerin öğrencilerin problemlerin çözümünde farklı zihinsel süreçler geliştiremediği belirtilmektedir. Oysaki okulda öğrenilecek bilgilerin hayatta ömür boyu

işe yarayacak niteliğe sahip olması gerekir (Kaya ve Güven, 2012). İnsanların hayatta karşılaşacağı problemlerin çözümünü için benzer problemlere farklı çözümler geliştirmek önemlidir. Çünkü hiçbir problem diğerleriyle tam olarak aynı şartlarda oluşmaz ve çözümlenmez. Ünitelerin genel olarak ele aldığımız en çok olumsuzlukların 1. Ünite olduğu vurgulanmıştır. 6. Soruya yönelik elde edilen verileri dışındaki sorulardan elde edilen verilere baktığımızda en olumlu ünitenin 3. Ünite olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmalar kapsamında öğretmen adaylarının verilerden elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki sonuçlara varılabilir.

- ✓ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğrenci merkezli eğitime uygunluk açısından yeterli olmadığı özellikle 1,2, ve 5. Ünitenin bu konuda en yetersiz görülen üniteler olduğu,
- ✓ 1,2,3 ve 5. Ünitelerdeki etkinliklerin öğrencilerin daha çok işi kendilerinin yaparak öğrenmesine uygun olmadığı 4,6,7,ve 8. Ünitelerin yeterli özelliklerde hazırlanmadığı,
- ✓ 1 ve 8. Ünitelerin öğrencilerin problem çözme becerilerine uygun olmadığı 5. Ünitenin ise en iyi hazırlanan ünite olduğu,
- ✓ Ders kitabının düşünme, araştırma ve yorumlama becerilerini artıracak özelliklere sahip olduğu,
- ✓ 5. Ünite hariç diğer ünitelerin kazanımları karşılayacak düzeyde hazırlandığı,
- ✓ Ders kitabının 4. Ünitesi hariç öğrencilerde problemlerin çözümüne yönelik farklı çözüm yolları geliştirici özelliğe sahip olmadığını bu çalışma göstermektedir.

Bu çalışma sonucunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

- ✓ 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğrenci merkezli aktif öğrenime tam hizmet edebilmesi için 1,2 ve 5. Ünitelerin tekrar gözden geçirilerek yeni baskının bu şekilde hazırlanması,
- ✓ Ünitelerde yer alan etkinlikler öğrencilerin daha çok kendilerinin işi yapmasına olanak verecek şekilde düzenlenmesi,
- ✓ Öğrencilerin problem çözme becerilerini tam olarak geliştiremeyen (1 ve 8.) ünitelerin yeniden ele alınarak düzenlenmesi,
- ✓ Kazanımları karşılayamayan 5. Ünitenin bu açıdan ele alınarak eksiklerin giderilmesi,
- ✓ Ders kitabının yeni baskılarında öğrencilere problemlerin çözümünde farklı çözüm yolları oluşturulmasını teşvik edecek etkinliklere yer verilmesi,
- ✓ Yapılacak yeni çalışmalarda öğretmen, öğretmen adayı ve öğrencilerin aynı klonu üzerindeki görüşleri karşılaştırılarak yeni sonuçlara ulaşılması önerilmiştir.

Not: Bu çalışma 25-27 Nisan 2013 tarihlerinde Antalya’da 28 Ülkenin katılımıyla düzenlenen “International Conference on New Trends in Education - ICONTE-2013”da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, K.Ü. (2007). Aktif Öğrenme 7. Baskı, İzmir Biliş Yayınları.

Akdeniz, A.R., Karamustafaoğlu, M. ve Tekin, S. (2011). Konu Alanı Ders Müfredatı Dersinin Yürütülmesi, X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Aladağ, E. ve Şahinkaya, N. (2013), Sosyal Bilgiler Ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyal Bilgiler Ve Matematik Derslerinin İlişkilendirilmesine Yönelik Görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 157-176.

Bak Kibar, Z. (2010). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Dersinin Uygulamasında Kimya Öğretmen Adaylarının Karşılaştıkları Güçlüklerin Belirlenmesi, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 4(2), 47-68.

De Charmes, R. (1985). Motivation Enhancement in Educational Settings. Ames, R., ve R.Ames (Ed.). Research on Motivation in Education, Orlando, FL: Academic Press, 1, 275-310.

Gazel, A. ve Erol, H. (2012). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programındaki Kazanımların Taksonomik Açıdan Değerlendirilmesi, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(2), 202-222.

<http://www.katalog.ktu.edu.tr/> Ders Bilgi Paketi, Erişim tarihi; 20.03.2013.

Kabapınar, Y. ve Ataman, M. (2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler (4-5. Sınıf) Programları'ndaki Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 2(9), 746-756.

Kabapınar, Y. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin 1998 ve 2004 Yılı İlköğretim Programlarına Göre Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Değerlendirmeleri, *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 32. 95-122.

Kabapınar, Y. (2005). Öğrencilerin Gözünden Sosyal Bilgiler Derslerinde Gerçekleştirilen Empati Etkinliklerini Değerlendirmek: Bakalım Öğrenciler Neler Düşünüyor?, *Eğitim Araştırmaları*, 18, 97-114.

Kalem, S. ve Fer, S. (2003). Aktif Öğrenme Modeliyle Oluşturulan Öğrenme Ortamının Öğrenme, Öğretme ve İletişim Sürecine Etkisi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(2), 433-461.

Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, R. ve Güven, A. (2012). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Tarih Konularının İşlenişi ve Tarihin Değeri İle İlgili Görüşleri, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 675-691.

Keçe, M. ve Meray, Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinler arası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.

Kılıç, A. ve Seven, S. (2003).Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Küçükahmet, L. (2003).Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Mentiş Taş, A. (2005) Öğretmen Eğitiminde Aktif Öğrenme, *GÜ Kırşehir Eğitim Fak Dergisi*, 6, 117-184.

Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Erzurum Örneği), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.

Ocak, G. ve Yurtseven, R. (2009). Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Kitaplarının Yapılandırıcı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 94-109.

Önal, H. ve Kaya, N. (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 Ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*; 21-37.

Özdemir, Ü., Gürbüz Türk, O., Nalçacı, A. ve Ercoşkun, H.(2009). İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Ünitelerinin İçeriğine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri, *Journal of Qafqaz University*, 28, 160-171.

Ulu Kalın, Ö. ve Topkaya, Y.(2009). 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabının Okunabilirliği ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu, *1. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Ünlüer, G. ve Yaşar, Ş. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 43-57.